

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لا نبي بعده .

اول فصل دتجوید مبادي

تجوید په لغت کې تحسین یا بنایسته کولوته وایي . او په اصطلاح کې هر حرف دخپل مخرج څخه سره دټولو صفاتو اداء کول بغير دڅه تکلف نه په ډیر اساني سره .

دتجوید تعریف :- دا هغه علم دي چي په دي کي دمخارجواو صفاتو څخه بحث کيږي .

دعلم تجوید موضوع : ددي علم موضوع حروف هجا دي دالف نه تریا پوري .

دتجوید دعلم غرض :- دتجوید دعلم غرض یا مقصد دقران کریم صحیح تلاوت کول دي .

دتجوید دعلم فایده - ددي علم فایده ددواړو جهانوکامیابي اودالله تعالی رضا ده .

دتجوید دعلم فضیلت :- دادټولو علوموڅخه افضل او اشرف دي ځکه ددي تعلق دټولو شیانو څخه بهتر څیز سره دي چي هغه دالله تعالی کلام دي .

دتجوید دعلم حکم :- په قران کریم او حدیث نبوي او اجماع امت باندې ثابت دي چي په تجوید سره قران کریم تلاوت کول واجب او ضروري دي او په دي کې هیڅ اختلاف نشته . لکه څرنگه چي الله تعالی په سورت مزمل کې ارشاد فرمایي (وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيْلًا)

ترجمه : قران مجید بڼه ورو ورو او په اطمینان سره لوله . نوپدغه صورت کې کولاي شي چي دتجوید مراعت پکې وکړي . تفسیر بیضاوي ددي ایت داسي ترجمه کوي : (وَجَوِّدُ الْقُرْآنَ تَجْوِيْدًا)

یعني قران په تجوید سره لوله دعلي (رض) څخه ددي ایت ترجمه داسې منقل ده (الترتیل هو تجوید الحروف ومعرفة القواعد) .

ترجمه : ترتیل دي ته وایي په تجوید سره دحروفواداء کول او دوقفونو پیژندل او همدارنگه په حدیث شریف کې هم ارشاد دي (ان الله يحب ان يقرأ القرآن كما انزل) ترجمه : بیشکه الله (ج) ته داخوبنه ده یا الله (ج) خوبنوي چي قران کریم داسې ولوستلي شي لکه څنگه چي نازل شوي دي .

او دابنکاره خبره ده چي قران کریم په تجوید سره نازل شوي دي فقهاء امت مسلمه هم دالله (ج) او دهغه درسول (ص) دحکم په بنا باندې دعلم تجوید حاصلول دهغي په موافق قران کریم لوستل ضروري ګرځولي .

علامه جزري رحمه الله علیه په خپل مشهوره رساله مقدمة الجزريه کې فرمایلي دي (والاخذ بالتجوید حتم ولازم من لم یجود القرآن آثم) ترجمه : په تجوید سره قران لوستل حتمي او لازمي دي او څوک چي

په تجوید سره قرآن نه لولي هغه گناهگار دي (لانه به الاله انــــلا-- وهكزامنه الينا وصلا) يعني قرآن په تجوید سره لوستل ځكه ضروري دي چې الله تعالى قرآن كريم په تجوید سره نازل كړي دي او همدارنگه دا قرآن دالله تعالى نه مونږه پورې په تجوید سره رارسيدلي دي .

علامه شيخ محمد مكي نصر په خپل كتاب نهايت القول المفيد كي فرمايي (فقد اجتمعت المے معصومه من الخطاء علي وجوب التجويد من زمن النبي (ص) الي زماننا ولم يختلف فيه عن احد منهم وهذا اقوى الحجج).

ترجمه : بيشكه ټول امت مسلمه پدې باندي اتفاق كړي دي چه تجوید واجب دي دنبي كريم (ص) دزمانې نه زمونږ تر زمانې پورې او پدې كي هېچاهم اختلاف نه دي كړي او دا دټولو څخه مضبوط او قوي دليل دي يعني پدې كي اختلاف نه كول دټولو څخه قوي دليل دی .

((دترتیل اجزاء))

دترتیل عمده او غټ اجزاء دوه دي : ((تجويدالحروف)) ((معرفه الوقوف))

لكه څرنگه چې لږ مخكي دحضرت علي (رض) په تفسير كي تېر شو او دترتیل تفصيلي اجزاء آتوته رسيږي .

ځكه چې تجويد الحروف هم په دوه قسمه دي (مخارج الحروف) او (صفات الحروف)

ببإصافات الحروف هم په دوه قسمه دي اول ((صفات لازمه)) دوهم ((صفات عارضة)) او معرفه الوقوف هم په دوه قسمه دي اول ((محل وقف)) دوهم ((کیفیت وقف))

شكل

دوهم فصل دتجوید اول جزء

مخارج الحروف :- مخرج په لغت كي دوتلو ځاي ته ويل كيږي او په اصطلاح كي دكوموځايونو څخه چې حروف اداء كيږي هغي ته مخارج ويل كيږي بناء په قول مشهورباندې دحروفو مخارج ټول (١٧) اووه لس دي او دامخارج په دوه قسمه دي ١.مخرج محقق ٢. مخرج مقدر .

مخرج محقق هغي ته وايي چې دحلق يا لسان يا دشونډو داجزاوو څخه يو معين جزء وي .

او مخرج مقدر هغي ته و ايي چې دحلق ،لسان او شونډو داجزاوو څخه نه وي اوكه وي نو جز معين به نه وي اودا دوه مخرجه دي اول (جوف دهن) دوهم (خيشوم) او مخارج محقق پنځه لس (١٥) دي دحلق دمخارجو څخه به شروع وكړو .

[3]

ثنايا څلور (۴)

رباعيات څلور (۴)

انياب څلور (۴)

ضواحڪ څلور (۴)
 طواحن دوولس (۱۲)
 نواجذ څلور (۴)

اضرار

اووم مخرج :- کله چې اقصي حافه لسان داضرار عليا ديخونو سره ولگيري ددي نه (ض) اداء کيري دښي طرف څخه وي او که دچپ طرف څخه وي ، خودچپ نه اسانه اداء کيري نسبت ښي طرف ته ، ددواړو طرفونو په يو ځل هم اداء کيري خوداډير مشکل کاردي اودي حرف ته حافيه وايي . حافه دژبي اړخ ته وايي .

اتم مخرج :- ادني حافه مع طرف اللسان کله چې دثنايا رباعيات انياب او ضواحڪ بيخونوسره ولگيري ددي نه (ل) اداء کيري ښي طرف نه وي که چپ طرف نه وي خودادښي طرف نه اسانه اداء کيري او ددواړو طرفو نه په يو ځل هم اداء کيري .

(تنبيه) د(ض) مخرج دحافي هغه برخه ده چې دحلق طرف ته نږدي ده او دي ته اقصي حافه وايي .د(ل) مخرج دحافي دهغي برخي نه اداء کيري کوم چې دخولي طرف ته ده او ديته ادني حافه وايي او همدارنگه د(ل) په اداء کولوکي دژبي څوکه هم دغابنونو سره لگيري مگر د(ض) داداء کولو په وخت کي دژبي څوکه دغابنونو سره بلکل نه لگيري .

نهم مخرج :- دژبي څوکه سره دادني حافه کله چه دثنايا ، رباعيات ، انياب بيخونو سره ولگيري ددي نه (ن) مظهره (هغه نون کي چې اظهار کيري) اداء کيري .

لسم مخرج :- دژبي څوکه او دثنايا او رباعيات بيخونه ددي څخه (ر) اداء کيري البته دي کي پشت زبان هم داخل دي يعني ددي داداء کولو په وخت کي ژبه شاطرف ته ميلان کوي او دنون مخرج ته نژدي دي خو دومره خبره ده چه دنون مخرج داداء کولو په وخت کي دژبي څوکه دتالو هغي حصي ته ميلان کوي کوم چې شونډوته نيژدي دي او د (ر) داداء کولو په وخت کي دژبي څوکه دتالو هغه حصي ته ميلان کوي کوم چې حلق طرف ته نيژدي وي (ل،ن،ر) دي دري واړو حروفوته حروف طرفيه او ذلقيه وايي طرف او ذلق دواړه په معني دکنار ي سره راځي .

يوولسم مخرج :- د (ط،ت،ث) مخرج دي کله چې دژبي څوکه دثنايا عليا ديخونو سره ولگيري ددي څخه دا دري واړه حروف اداء کيري او دي حروفوته حروف نطعيه وايي .

دوولسم مخرج :- دژبي څوکه او دثنايا عليا هغه کناره چې د وريوسره پيوست دي ددي نه (ظ، ذ، ث، اداء کيږي دي دري واړه حروفو ته حروف لثويه وايي لثه وريو ته وايي .

ديارلسم مخرج :- دژبي څوکه دثنايا عليا او سفلي دروني يا داخلي کناري ددي څخه (ص، س، ز) اداء کيږي مگر دژبي څوکه دکناروسره نه لگيږي دژبي څوکه او دکنارو ترمينځ لږ غوندي خلا باقي پاتي کيږي البته دثنايا عليا کناري او دثنايا سفلي کناري لږ غوندي يو له بل سره پيوست کيږي او که داپيوست نه شي نود صفيير صفت نه اداء کيږي او دي دري واړو حروفو ته حروف اسليه او صفييره وايي . اسله دژبي هغه نري څوکي ته وايي .

څوارلسم مخرج :- (د) ف) مخرج دي کله چې دثنايا عليا څوکي دلاندني شونډو دلمدي برخي سره ولگيږي ددي نه (ف) اداء کيږي .

پنځه لسم مخرج :- دواړه شونډي دي ددي څخه (ب، م، و) غير مده اداء کيږي صرف فرق دومره دي چې (ب) دشونډو دلمدي برخي څخه اداء کيږي او (م) دشونډو دوچي برخي څخه اداء کيږي او (و) دواړو شونډو دناتمام يو ځاي کيدو څخه اداء کيږي .

دي څلورواړو حروفو ته حروف شفويه وايي .

دمخارجو دوهم قسم مخرج مقدار

لکه څرنگه چې دمخرج مقدار تعريف بيان شو هغه دا چې مخرج مقدار هغي ته وايي چې دحلق يا لسان يا شفې داجزاو څخه يومعين جزء نه وي. او مخرج مقدار دوه دي . اول خيشوم يعني دپزي اخري حصه خيشوم دحلق، لسان او شفې داجزاء ونه کوم جزء ندي جوف دهن اگر چې جزء دي خوجزء معين نه دي شپاړسم مخرج :- جوف دهن دي ددي نه دري حروف اداء کيږي (واو، الف، يا) کله چې مده وي الف دحلق دجوف نه اداء کيږي .

واو دشونډو دجوف نه اداء کيږي . او (يا) دوسط لسان او تالو دجوف نه اداء کيږي ددي دري واړه حروفو انتها په هوا باندي کيږي .

يعني ددي اواز دباقي حروفو غوندي دحلق، لسان شفتين داجزاء او په کوم جزء باندي نه اودريږي بلکه په هواکي خوريږي او ختميږي . او دي دري واړو حروفو ته حروف جوفيه، مده، او هوايه ويل کيږي . جوفيه ځکه ورته وايي چې دجوف نه اداء کيږي . هوايه ځکه ورته وايي چې ددوي انتها په هوا باندي کيږي، مده ځکه ورته وايي چې دمديت صفت پکي موجود دي .

اووه لسم مخرج :- دغه مخرج دخيشوم دي ددي نه غنه اداء کيږي دلته دغني څخه نون مخفای او نون مدغم به ادغام ناقص دي . داخفاء او دادغام بحث به وروسته ان شاء الله راشي .

دالف او همزه ترمينځ فرقونه :-

دالف او همزه ترمینح څلور فرقونه موجود دي .

۱، الف همیشه مده وي او همزه هيڅ کله مده نشي کيدلای .

۲، الف همیشه ساکن وي او همزه کله ساکنه او کله متحرک وي .

۳، همزه ساکنه دجتي سره تلفظ کيږي او الف نرم بغير دجتي تلفظ کيږي .

۴، الف دکلمي په اول کي نشي راتلای بلکه په مينح يا اخر کي راځي او همزه دکلمي په سر ،مينح او پاي کي راتلای شي (په ټولو ځايونو کي راتلای شي) دکلمي په سر کي چي کومه همزه راغلي وي هغه دالف په شکل بنودل شوي وي خوداهمزه ده ، الف دکلمي په سرکي بلکل نه راځي .

دالله تعالي په فضل سره مخارج الحروف پاي ته ورسيدل مخکي ددي چي دتجویدالحروف په دوهم جزء يعني صفات الحروف باندي شروع وکړو پکارده دچي دلحن په تعريف او اقسامو پيل وکړو ځکه مونږ دهر حرف مخرج وپيژانده که موږ حرف دخپل مخرج نه اداء نه کړو معني کي يي بدلون او تغير راځي .

دلحن اقسام اود هغي حکم

لحن دتجوید ضد دي يعني تجويد قران صحيح لوستلو ته وايي او لحن دقران کريم غلط لوستلوه وايي مثلاً حرف دخپل مخرج نه نه اداء کول يا دهغي صفت لازمه يا صفت عارضه نه اداء کول يا په حرکات او سکانات کي غلط کول دارنگه غلط کولوته لحن ويل کيږي .

لحن په دوه معني گانو باندي استعماليږي . يو په معني دلب ولهجه لکه څنگه چي حديث شريف کي راځي (اقرءوا القرآن بلحون العرب واصوتها) ترجمه : تاسو قران دعربو په لب ولهجو باندي ولولي او دهغوي په اوازونو باندي (او دلحن بله معني ده غلط لوستل .

کله چي لحن دتجوید په مقابل کي استعمال شي نو په معني دغلطي سره راځي .

لحن په دوه قسمه دي (لحن جلي) او (لحن خفي)

لحن جلي ښکاره غلطيوته ويل کيږي او دا په پنځه قسمه دي :

۱، تبديل الحرف بالحرف : يعني ديو حرف پرځاي بل حرف لوستل لکه (الحمد) پرځاي په (الهمد) لوستل يا دالقدر پرځاي (الکدر) لوستل يا د (علیم) پرځاي (الیم) لوستل يا د (مصلحون) پرځاي (مسلهون) لوستل .

۲، يوحرف زياتول ياکمول مثلاً : د(لم يلد) پرځاي (لم يالذ) لوستل اود (لم يولد) پرځاي (لم يُلذ) لوستل او په اول مثال کي الف زياتول او په دوهم مثال کي دلم يولد څخه واو کمول .

۳، تبديل حرکت بالحرکت يعني ديو حرکت پرځاي بل حرکت لوستل مثلاً : دزبر پرځاي پيښ لوستل يا دضمه پرځاي فتحه يا کسره لوستل لکه : اِنْعَمْتَ پرځاي اِنْعَمْتُ لوستل ياد ختم الله پرځاي ختم الله لوستل

۴، تبدیل حرکت بالسکون یا تبدیل السکون بالحرکت مثلاً : خَلَقْنَا پَرخَای خَلَقْنَا لوستل .

۵، مشدد مخفف او مخفف مشدد لوستل مثلاً : مُسْتَمِرُّ پَرخَای مُسْتَمِرُّ بغير دشدنه لوستل .

اولحن جلي پنځه قسمونه لري اوددي حکم حرام دي ځکه جي په کلام الله کي تحريف دي ددي حروف تغير او تبديليزي او معني هم ورسره بدليزي او بعضي او قات پداسي غلطيو سره لمونځ هم فاسديزي نو دداسي غلطيوڅخه ځان ساتل ډير ضروري دي .

دوهم قسم لحن خفي : دلحن خفي معني ده پټه غلطي داهغه غلطيوته ويل کيږي چي هغه صفات نه اداء کول کوم چي دحروفو دتسجين او زينت سره تعلق لري اگرچي حروف دخپل مخرج نه بڼه پوره اداء شي کوم کمي او زياتي پکي ونه شي خو هغه صفات چه حرف ورسره مزين کيږي هغه نه اداء کول چي هغه ته صفات عارضه وايي او دصفاتو عارضه وو تفصيل به وروسته ان شاءالله راشي . مثلاً (را) چي کومو حالاتو کي پر يا مخم تلفظ کيږي هغه مخم نه اداء کول يا اخفا يا غنه نه کول يا مد نه کول . خلاصه دا چي (صفات لازمه صحيح نه اداء کولوته لحن جلي وايي) او د (صفات عارضه وو صحيح نه اداء کولوته لحن خفي وايي) اگر چي په لحن خفي په معني کي کوم بدلون نه راځي خودحروفو کوم زينت چي دي هغه له منځه ځي او ددي نه ځان ساتل هم ضروري دي او ددي حکم مکروه دي .

دتجوید دوهم جزء (صفات الحروف)

صفات دصفت جمعه ده او صفت په لغت کي داسي تعريفوو .

(ماقام بشي ء من المعاني) . يعني دمعانيو په لحاظ يوشي چه دبل شي پوري قايم وي . لکه علم او سپين والي : پس دعلم تحقيق بغير دعالم څخه نه کيږي او دسپين والي تحقيق بغير دسپين شي څخه نه کيږي .

او په اصطلاح کي دصفت تعريف : صفت هغه حالت او کيفيت دي چه دحروفو دمخرج نه د اداء کولو په وخت کي مخي ته راځي مثلاً دحرف پُر لوستل يا باريک لوستل يا سخت يا نرم لوستل او داسي نور .

صفات په دوه قسمه دي (صفات لازمه) او صفات عارضه (

۱، صفات لازمه : هغه صفات دي چي دحرف نه بلکل نه جداکيږي که داصفت په حرف کي اداء نشي نو حرف په خپل حال نه پاته کيږي بلکه ددي نه بل حرف جوړيږي يا غير عربي حرف ورڅخه جوړيږي ياناقص اداء کيږي مثلاً په (ظ) کي داستعلاء او اطباق صفت دي که دا صفت پکي اداء نشي نو (ظ) څخه (ذ) جوړيږي . دغي وجهي نه داصفات حروفو پوري لازم دي اودي صفاتوته مميزه ،مقومه ، ذاتيه ، او ضروريه هم وايي ذاتيه او مقومه ځکه ورته وايي چي که چيري دا اداء نشي نو دحرف ذات باقي نه پاتي کيږي او حرف کامل نه اداء کيږي . اومميزه ځکه و رته وايي چي ديو مخرج حروف يو دبل څخه جدا جدا اداء کيږي .

۲، صفات عارضه هغه صفات دي چي په بعضي حروفو کي په بعضي اوقاتو کي راځي او په بعضي او قاتو کي نه راځي او که چيري داصفات اداء نه شي په حروفو کي څه تغير نه راځي په خپل حال پاتي کيږي

مگر ددي حرف چه کوم زینت او حسن دي هغه ورسره ختمیر ي ددغي وجهي نه دې صفاتو ته مزینه ، محسنه ، محلیه او عارضه وایي مزینه او محسنه او محلیه دا دری واره په معني دزینت ورکونکي راځي او عارضه دا معني چي داصفت دحرف پوري لا زم ندي کله پکي وي او کله نه وي . لکه څنگه چي مخکي بیان شو دلحن په اقسامو کي او که داصفات اداء نشي نو لحن خفي صورت نیسي .

دریم فصل (دصفات لازمه اقسام)

صفات لازمه ټول په (۱۸) قسمه دي چي لس پکي متضاده او (۸) پکي غیر متضاده دي متضاده دامعني چي یو دبل ضد واقع شوي وي يعني پنځه صفات دپنځو نورو ضدواقع شي او غیر متضاده هغه صفات دي جه ضد نلري لاندي جدول وگوري :

صفات لازمه

۱۱ صغیر
۱۲ قلقله
۱۳ لین
۱۴ انحراف
۱۵ تکریر
۱۶ تفشي
۱۷ غنه
۱۸ استطالت

صفات لازمه متضاده

غیر متضاده		
۱ ، همس		۲ ، جهر
۳ ، شدت	توسط	۴ ، رخوة
۵ ، استعلاء		۶ ، استقلال
۷ ، طباق		۸ ، انفتاح
۹ ، اذلاق		۱۰ ، اصمات

په مختصر ډول دصفاتو ذکر وشوچي وروسته به ان شاء الله تفصیلاً ذکر شي کوم لس صفات متضاده چه ذکر شو همس دجهر ضد دي يعني کومو حروفو کي چي دهمس صفت موندل کيږي په هغو کي جهر نه راځي همدارنگه شدت درخوة ضد دي خو ددي دواړو ترمینځ یو بل صفت دي چي هغي ته توسط وایي همدارنگه استعلاء داستقلال ضد دي او اطباق دانفتاح ضد دي او اذلاق داصمات ضد دي .

اوصفات غیر متضاده بالمقابل ضد نلري ځکه دهغوي ضد بیان نشو .

۱ ، همس : همس په لغت کي داوازيټيټ والي ته وایي .

او د مجودينو په اصطلاح کي دهموسه حروفو داداء کولو په وخت کي آواز په مخرج کي پداسي ضعف سره او دريږي چه نفس جاري وي خواواز کي یو قسم ته پستي او ټيټ والي وي او په کومو حروفو کي چه دهمس صفت موندل کيږي هغو حروفو ته مهموسه ويل کيږي او دا صفت په لس حروفو کي موندل کيږي چي مجموعه يي (فحثة شخص سکت) دي .

۲، جهر : جهر په لغت کې د آواز اوچت والي ته وايي او په اصطلاح کې ددې حروفو داداء کولو په وخت کې آواز په مخرج کې پداسې قوت سره اودريږي چې ددې وجهې نه نفس (ساه) بندېږي او آواز کې یو قسم ته اوچت والي وي او کومو حروفو کې چې د جهر صفت موندل کېږي دې حروفو ته مجهوره وايي او مهموسه نه علاوه باقي ټول حروف مجهوره دي چې هغه (۱۹) حروف دي او دهمس ضد دي .

۳، شدت : شدت په لغت کې سختي والي ته وايي او په اصطلاح کې ددې حروفو د اداء کولو په وخت کې آواز په مخرج کې پداسې سختي او قوت سره اودريږي چې پدې سره آواز بندېږي او حرف قوي اوسخت اداء کېږي او داصفت په (۸) حروفو کې راځي چې مجموعه يې (اجدک قطبت) دي او په کومو حروفو کې چې داصفت راځي هغوي ته شديده وايي .

(توسط) د شدت او رخوت ترمینځ توسط یو صفت دی چې ددې لغوي معني ده درمیان کې واقع کیدل او په اصطلاح کې ددې نه مقصد شدت او رخوت درمیاني حالت دي یعنې ددې حروفو داداء کولو په وخت کې آواز نه دومره سخت وي لکه شدت غوندي او نه دومره نرم وي لکه رخوت غوندي یعنې د شدیده وغوندي اواز فوراً نه بندېږي او نه د رخوت غوندي آواز بلکل جاري پاتې کېږي بلکه یو درمیاني حال غوره کوي او داصفت په پنځو حروفو کې راځي چې مجموعه يې (لن عمر) دي او دې پنځو حروفو ته حروف متوسطه وايي .

۴، رخوے : رخوے په لغت کې نرمي ته وايي او په اصطلاح کې درخوے حروفو داداء کولو په وخت آواز په مخرج کې پداسې نرمي سره اودريږي چې دهغي وجهې نه آواز جاري پاتې کېږي د شدیده او متوسط حروفو نه علاوه باقي ټول حروف رخوے دي .

۵، استعلاء : استعلاء په معني د اوچتیدلو راځي دلغت په بناء او په اصطلاح کې دمستعلیه حروفو داداء کولو په وخت کې د ژبې بیخ پورته تالو طرف ته اوچتیږي چې پدې وجهې سره دا حروف مفخم (پر) اداء کېږي او دا (۷) حروف دي چې مجموعه يې (خص ضغط قط) دي او په کومو حروفو کې چې داستعلاء صفت موندل کېږي هغي ته مستعلیه وايي .

۶، استفال : استفال په لغت کې لاندي پاتې کیدلو ته ویل کېږي .

او په اصطلاح کې دمستقله حروفو داداء کولو په وخت کې د ژبې بیخ بره تالوته نه اوچتیږي بلکه لاندي پاتې کیږي چې ددې وجهې نه داحروف باریک اداء کېږي دمستعلیه حروفو څخه سوابقي ټول حروف مستقله دي . داستفال صفت چې په کومو حروفو کې راځي هغي ته مستقله وايي .

۷، اطباق : اطباق په لغت کې ښه پیوسته کیدلو ته وايي او په اصطلاح کې دمطبقه حروفو داداء کولو په وخت کې د ژبې اکثره حصه یعنې د ژبې مینځ پورته تالو سره پیوسته کېږي چې له دې کبله دا حروف ښه مفخم (پر) اداء کېږي او په کومو حروفو کې چې داصفت پیداکیږي هغه حروفو ته مطبقة وايي او داخلور حروف دي (ص، ض، ط، ظ)

۸، انفتاح : انفتاح په لغت کې په معني دخلاصیدلو او جدایاتي کیدلو راځي او په اصطلاح کې دمنفتحه حروفو داداء کولو په وخت کې د ژبې اکثر حصه یا بیخ پورته تالو سره نه پیوسته کېږي بلکه د هغي څخه

جدا پاتي کيږي چې له دي کبله دا حروف پر نه اداء کيږي بلکه باريک اداء کيږي او په کومو حروفو کې چې دانفتاح صفت موندل کيږي هغه حروفو ته حروف منفته وايي دمطبقه حروفو څخه علاوه باقي ټول حروف منفته دي .

۹، اذلاق : اذلاق په لغت کې په معني دتيزوالي راځي او په اصطلاح کې مذلّه حروف دشونډو يا دژبي دکناري څخه په سهولت سره اداء کيږي . او داشپړ حروف دي چې مجموعه يې (فرمن لب) دي .

۱۰، اصمات : اصمات په لغت کې په معني د منع کولو راځي او په اصطلاح کې داصمات حروف دخپل مخرج نه په مضبوطي سره اداء کيږي ددي په اداء کولو کې لږ څه گراني محسوسيږي او په کومو حروفو کې چې داصفت راځي هغو ته حروف مصمته وايي او دمذلّه حروفو څخه سوابقي ټول حروف مصمته دي .

دصفات غير متضاده تشریح

۱۱، صفير : صفير په لغت کې شپيلی يا دمرغی آواز ته ويل کيږي او په اصطلاح کې دصفيږيه حروفو داداء کولو په وخت کې يو تيز آواز دشپيلی غونډي راوځي لکه عزيز او که دا صفت پدي حروفو کې اداء نشي دا حروف بلکل ناقص اداء کيږي او داصفت په دري حروفو کې راځي (ص ، ز ، س) .

۱۲، قلقله : قلقله په لغت کې جنبش اوحرکت ته وايي او داينځه حروف دي چه مجموعه يې (قطب جد) دي او په اصطلاح کې ددي حروفو داداء کولو په وخت کې په مخرج کې يوقسم ته جنبش وي خودسکون او وقف په حالت کې قلقله زياتيږي او دحرکت په حالت کې ډير کم کيږي .

۱۳، لين : لين په لغت کې نرمي ته وايي او په اصطلاح کې دلين دحروفو داداء کولو په وخت کې داحروف ډيرپه نرمي سره اداء کيږي که غواړي چه مد ورباندي وکړي هم کولي شي او دا دوه حروفه دي (و ، ي) چه کله ساکن وي او ماقبل يې مفتوح وي لکه (خوف) ، (والصيف)

۱۴، انحراف : انحراف په لغت کې اوريدلو او مائل کيدلوته وايي او په اصطلاح کې د منحرفه حروفو داداء کولو په مختکي اواز دحافه لسان نه نوک (راس) لسان طرف ته او دراس لسان نه پشت لسان طرف ته ميلان کوي چنانچه په (ل) کې دحافه نه راس لسان طرف ته او په (ر) کې دراس لسان نه پشت لسان طرف ته ميلان کوي ځکه چې بعضي اوقات دسري خيال نه وي د (ل) پرځاي (ر) او د (ر) پرځاي (ل) تلفظ کړي خصوصاً دادماشومانو څخه دارنگه غلطي زيات کيږي او دانحراف صفت په (ل) او (ر) کې راځي او دي دواړو حروفو ته حروف منحرفه وايي .

۱۵، تکرير يا تکرار : تکرير په لغت کې ديو شي بار بار تکرار کولو ته وايي او په اصطلاح کې دتکرير نه مراد ديو حرف پرځاي څو حرفه اداء کول .

اود تکرار څخه مراد مشابهت دتکرار دي او داصفت صرف په (ر) کې راځي او دحقيقي تکرار څخه ځان ساتل ضروري دي دحقيقي تکرار نه هغه وخت سري ځان ژغورلي شي چه د (ر) داداء کولو په وخت کې دژبي سر دتالو سره داسي مضبوط ولگي چې لرزه بلکل پکې رانشي په مضبوطوالي کې د

دومره مبالغه هم ونه شي چه آواز پکي بندشي دحروف شديده وو غوندي بلکه په (ر) کې دتوسط صفت خيال وساتل شي .

۱۶، تفشي : تفشي په لغت کې انتشار او خورېدلوته وايي او په اصطلاح کې د (ش) داداء کولو په وخت کې آواز په خوله کې منتشر کيږي لکه (منفوش) .

۱۷، غنه : دغني څخه مراد هغه آواز دي چې دنون او ميم د اداءکولو په وخت کې په پوزه کې ظاهرېږي په هيڅ حالت کې دنون او ميم څخه نه جدا کيږي متحرک وي او که ساکن وي او که پوزه بنده کړي نو داصفت پکي نه اداء کيږي او دې غني ته غنه اني وايي او بل قسم ته يې غنه زماني وايي چه ددې تفصيل به وروسته ان شاء الله په صفات عارضه کې راشي .

۱۸، استطالت : استطالت په لغت کې طلب داورېدوالي ته وايي او په اصطلاح کې دا معني لري چې د (ضاد) داداء کولو په وخت کې دخرج دشروع نه دخرج تر اخره پوري آواز په تدريج سره ووځي يعني د نواجز غاښونو او دژبې د کناري څخه آواز شروع شي په تدريج سره داسي ضواحو پوري ورسېږي چې په آواز کې يو قسم ته اوږدوالي وي د (ظا) غوندي د دفتعاً زر ونه وځي دهمدي استطالت له کبله ضاد دظا څخه جدا کيږي نور په ټولو صفاتو کې ضاد او ظا مشترک دي چونکه دضاد مخرج نسبتاً نورو مخارجوته اوږد دي نوپه آواز کې يې هم اوږدوالي دي .

صفات عارضه

صفات عارضه هغه صفات دي چې کله په حرف کې موندل کيږي او کله نه موندل کيږي لکه څرنگه چې مخکې فصل کې دصفات عارضه و تعريف تفصيلي بيان شو صفات عارضه اجمالاً په لاندې ډول دي .

۱، تفخيم ۲، ترقيق ۳، حرکت ۴، سکون ۵، مد ۶، صله ۷، ادغام ۸، اقلاب ۹، اخفاء ۱۰، غنه زماني ۱۱، تسهيل ۱۲، ابدال ۱۳، حذف .

پورته صفات په دوه ډوله دي (عارض بالصفه) (عارض بالحرف) عارض بالصفه تفخيم او ترقيق ته وايي او باقي ټول عارض بالحرف دي دا عارض بالصفه څخه مطلب دادي چې هغه صف عارضه چې دکوم لازمي صفت دوجهي څخه پيداشوي وي مثلاً مخکې مونږ ولوستل چې د (خص ضغط قط) څخه علاوه باقي نور ټول حروف باريک تلفظ کيږي چې تعداد يې (۲۲) ته رسېږي اوس په دې ۲۲ حروفو کې (الف، ل، ر) دا دري حروف داسي حروف دي چې هميشه باريک نه تلفظ کيږي بلکه په بعضي حالاتو کې باريک تلفظ کيږي او په بعضي حالاتو کې پر تلفظ کيږي په کومو حالاتو کې چې پر تلفظ کيږي په هغې کې صفت استعلاء عارض کيږي چې د هغې وجهي نه دا دري حروف پر تلفظ کيږي

څرنگه چې صفت استعلاء یو لازمي صفت دي نو د (الف ، ل ، ر) په حروفو کې تفخیم صفت عارضه دي چې دیو لازمي صفت دوجهي څخه پیداشوي دي .

او عارض بالحرف څخه مطلب داده چې هغه صفت عارضه چې دیو حرف دیوځای کیدلو له کبله پیداکیري مثلاً دنون ساکن او تنوین ادغام یا انقلاب یا اخفاء یا په حروفو مده کې مد فرعي کول ځکه چې دنون ساکن او تنوین ادغام دحرف (یرملون) سره دیوځای کیدلو له کبله کیري د (با) سره دیو ځای کیدلو له کبله انقلاب کیري او همدارنگه په حروف مده کې مد فرعي دهمزي سره دیوځای کیدلو له وجهي څخه کیري او که پر دوي باندي زقف یت سکنه وشي نو اخفاء ، انقلاب ، ادغام ، مد ، صفات پکې نه موندل کیري نو ددغي وجهي نه دي صفاتوته صفات عارضه وایي چه کله په حرف کې موندل کیري او کله نه موندل کیري .

شبه مستعلیه

(الف، لام، را) ددري واړه حروف ته شبه مستعلیه وایي سره لدې نه چې دحروف مستعلیه دي خو په بعضي حالاتو کې دا حروف پر (مفخم) تلفظ کیري دحروف مستعلیه وترمینځ چې مجموعه یي (خص ضغط قط) دي او ددي دري حروفو تر مینځ فرق دادي چې حروف مستعلیه همیشه پر تلفظ کیري که مفتوح وي یا مضموم یا مکسور و ی یا ساکن وي پدي حروفو کې د استعلاء صفت لازمي صفت دي چې بالکل ترینه نه جداکیري او په شبه مستعلیه حروفو کې (ل ، ر ، الف) تفخیم لازمي ندی کله پر تلفظ کیري او کله باریک نو دغي وجهي نه دپته شبه مستعلیه وایي یعنی دمستعلیه حروف سره مشابه دي .

اوس به دابیان کړو چې داحروف په کومو حالاتو کې پر تلفظ کیري او په کومو حالاتو کې باریک تلفظ کیري هریو به په خپل وارسره بیان کړو .

څلورم فصل

تفخیم او ترقیق

دلام دتفخیم او ترقیق حالتونه

دلام نه مقصد زمور فقط دلفظ (الله) دي لام دي نور لامونه ټول باریک تلفظ کیري صرف دلفظ د (الله) لام کله پر کله باریک تلفظ کیري .

لفظ د(الله) او اللهم دري حالتونه لري :

۱، که دلفظ دالله (ج) او اللهم لام څخه ماقبل فتحه وه نو مفخم تلفظ کیري لکه : هو الله ، مريم ، اللهم .

۲: همدارنگه که دي نه ماقبل ضمه هم وه مفخم تلفظ کیري لکه : عبدالله ، قالوا اللهم .

۳، که دلفظ دالله ج او اللهم څخه ماقبل کسره وه باریک تلفظ کیري لکه : بِسْمِ الله ، قلِ اللهم .

د(ر) دتفخیم اوترقیق حالتونه (ر) په شیرو حالتونوکی مفخم لوستل کیري .

۱، راچي کله مضموم وي یا مفتوح وي مشددوي اوکه مخفف وي لکه رَعَدٌ، رُزِقُوا، ذُوْمِرَۃٌ، ففروا .

۲، راچي کله ساکن وي او ماقبل يي مضموم یا مفتوح وي لکه : يُرْزِقُونَ، بَرَقُ، ارسلا .

۳، دراساکن نه ماقبل کسره عارقضی وي لکه : اِرْجِعُوا، ارجعی

۴، دراساکن نه ماقبل کسره اصلي منفصله وي لکه : رَبِّ اِرْجِعُونَ

او کله کسره عارضی هم وي او منفصله هم وي لکه : اَمِ ارْتَابُوا، ان ارتبتم .

۵، را ساکن وي او ماقبل يي کسره اصلي وي خو مابعدیي په يوه کلمه کي دحروف مستعلیه و څخه یوحرف راغلي وي لکه : مِرْ صَادٌ، اِرْ صَادًا، قِرْ طَاسٌ، فرقی ، لبالمرصاد . خو حرف مستعلیه به مفتوح وي او که حرف مستعلیه د را څخه وروسته په يوه کلمه کي نه وه راغلي بیا را باریک لوستل کیري لکه : فَآ صُبِرَ .؛، صَبِرًا .

۶، را ساکن وي او ماقبل يي هم ساکن وي او ماقبل يي مضموم یا مفتوح وي لکه : اَلْقَدَرُ، اَلْعُسْرُ، الانهار . خوداصورت صرف وقف پوري خاص دي دوصل په صورت کي دا را متحرک لوستل کیري .

درا دترقیق حالتونه

را په پنځه حالتونوکی مرقق یعنی باریک لوستل کیري .

۱، رامکسوره مشدد وي او که مخفف وي لکه (رَزَقٍ ، بِالْبِرِّ، رجالٌ)

۲، را ساکن وي او ماقبل يي کسره اصلي متصله وي او مابعد يي حرف مستعلیه نه وي لکه (فِرْعَوْن ، شِرْعَةً ، مریه)

۳، راساکن وي او ماقبل يي هم ساکن وي او ماقبل يي مکسوروي لکه لِذِي جَبْرٍ، وَلَابِغَرٍ خودادوقف په حالت کي وي .

۴، راساکن وي او ماقبل يي یای ساکنه وي لکه (خَيْرٌ ، قَدِيرٌ)

۵، رای مماله یعنی هغه را چي اماله پکي شوي وي لکه (مَجْرِهًا) اماله په ټول قران کریم کي صرف یوځای راغلي په روایت حفص (رح) کي (اختلافي ځایونه)

په قران کریم کي دري داسي کلمات دي چي په هغي کي اختلاف دي یعنی درا په هکله چي باریک تلفظ کیري که پر تلفظ کیري .

۱، یولفظ (مصر) دي ۲، بل لفظ (فِرَقِ) ۳، دریم لفظ (عَيْنَ الْقَطْرِ) دي بعضي وايي باريک تلفظ کيڙي او بعضي وايي چي پر تلفظ کيڙي خو په لفظ د مصر او عين القطر دوقف په حالت کي اختلاف دي او دوصل په حالت کي لفظ مصر کي را مفتوح ده پر تلفظ کيڙي او عين القطر کي را مکسوره ده باريک تلفظ کيڙي او په لفظ دفرق کي په وصل او وقف دواړو کي اختلاف دي . خلاصه دا چي په پورتنی دري کلماتو کي چي کوم را راغلي پدي کي تفخيم او ترقيق دواړه جائز دي .

دالف تفخيم او ترقيق

که چيرته دالف څخه مخکي حرف استعلاء راغلي وي نو الف هم ورسره مخم تلفظ کيږي ځکه چي حروف استعلاء ټول مخم لوستل کيږي لکه :

(صَالِحِينَ) خَالِدُونَ) او همدارنگه په لفظ دالله او اللهم کي هم الف مخم لوستل کيږي او که دالف څخه ماقبل حرف باريک اوستل کيده نوالف هم ورسره باريک لوستل کيږي لکه : نَاصِرِينَ .

دحروفو دتفخيم مراتب

دټولو څخه زيات لفظ دالله مخم لوستل کيږي بيا وروسته ورپسي طا ، بيا صاد ،بياضاد، بيا ظا ،بيا قاف ورپسي غين ورپسي خا او بيا را همدارنگه دالف تفخيم هم دخپل دماقبل حرف په لحاظ دي يعني څومره چي ماقبل حرف يي مخم وي همدومره الف هم ورسره مخم لوستل کيږي .

پنځم فصل

په بيان د اظهار ، ادغام ، اقلاب او اخفاء کي

په دي فصل کي دنون ساکن او تتوين احکام بيانوو .

نون ساکن اوتتوين څلور احکامه لري . اظهار ، ادغام ، اخفاء ، اقلاب

۱، اظهار : اظهار په لغت کي بنکاره کولو ته وايي .

او په اصطلاح کي بغير دغني څخه يو حرف دخپل مخرج نه اداء کول .

کله چي دنون ساکن اوتتوين څخه وروسته حروف حلقی راشي په دي کي اظهار کيږي يعني بغير دغني څخه اداءکيږي . لکه : مِنْ خَوْفٍ ، مَنْ أَمَنَّ او دي اظهار ته اظهار حلقی يا اظهار حقيقي وايي

۲، ادغام : ادغام په لغت کي (ادخال شيء في الشيء) يعني يو شي په بل شي کي داخلول او په اصطلاح کي ساکن حرف دمتحرک حرف سره داسي يو ځاي لوستل چي يو مشدد حرف ورڅخه جوړشي .

دنون ساکن او تنوین څخه وروسته یې په بله کلمه کې حرف (یر ملون) راشي چې ټول شپږ حروف دي نو په نون ساکن او تنوین کې ادغام کېږي لکه: مِنْ وَ آل، مِنْ الدُّنْه خو په څلورو حروفو کې ادغام مع الغنه کېږي چې مجموعه یې (یمنو) دي او په دوو حروفو کې چې مجموعه یې (لر) دي ادغام بغیر الغنه کېږي یعنې په یمنو کې ادغام ناقص کېږي او په لر کې ادغام تام کېږي.

داغام ناقص او ادغام تام تفصیل به وروسته ان شاء الله راشي.

او کچیري دنون ساکن څخه وروسته حروف یرملون په یوه کلمه کې راشي بیا ادغام نه کېږي لکه: صِنُونٍ، قِنَاوُنٍ په قران کریم کې صرف همدغه څلور کلمې راغلي پدې کې اظهار کېږي او دي اظهار ته اظهار مطلق وایي.

۳، اقلاب: اقلاب په لغت کې داسې معنی کېږي (تحويل الشيء عن وجهه) یعنې یو شي دخپل حقیقت څخه رااړول او په اصطلاح کې دنون ساکن او تنوین څخه وروسته چه (با) راشي په نون ساکن او تنوین کې اقلاب کېږي دغني سره یعنې نون ساکن او تنوین په میم بدلېږي لکه: مِنْ بَعْدِ سَمِعُ بَصُرٌ.

۴، اخفاء: اخفاء په لغت کې ستر یعنې پټولوته وایي.

او په اصطلاح کې د اظهار او ادغام ترمنځ یو ساکن حرف اداء کول یعنې دنون ساکن او تنوین څخه وروسته چې حروف یرملون او حروف حلق او با څخه علاوه هر یو حرف چې راشي په نون ساکن او تنوین کې اخفاء مع الغنه کېږي لکه: أَنْفُسَكُمْ، أَنْتُمْ، مِنْ قَبْلِ، او اخفاء ټول (۱۵) حروف دي او دي اخفاء ته اخفاء حقیقي وایي.

دمیم ساکن احکام

میم ساکن دري احکام لري. ادغام، اخفاء، اظهار

۱، ادغام: دمنم ساکن څخه وروسته چې بل میم راشي پدې کې ادغام مع الغنه کېږي لکه: إِلَيْكُمْ مَرْسُلُونَ

.....

۲، اخفاء: دمیم ساکن څخه وروسته چې با راشي په میم ساکن کې اخفاء مع الغنه کېږي لکه: وَمَهُمْ بِمُؤْمِنِينَ او دي اخفاء ته اخفاء شفوي وایي.

۳، اظهار: دمیم ساکن څخه وروسته چې دمیم او با څخه علاوه هر یو حرف راشي په میم ساکن کې اظهار کېږي او دي اظهار ته اظهار شفوي وایي لکه: فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ

دلام تعریف احکام

دلام تعریف دوه احکامه دي اظهار او ادغام

۱، الف دلام تعریف څخه وروسته نشي راتلاي په ۲۸ حروفو کي د ۱۴ حروفو څخه مخکي چي لام تعریف راشي په لام تعریف کي اظهار کيږي او په ۱۴ حروفو کي ادغام کيږي په هغه حروفو کي چي اظهار کيږي مجموعه يي (ابغ حجک وخف عقيمه) دي لکه : اَلْبُخْلُ ، القارعه ، الکوتر ، ددي نه سوا په ۱۴ نورو حروفو کي ادغام کيږي لکه : اَلشَّمْسُ ، التوبه ، الرحمن ، دي اظهار ته اظهار قمري وايي او دي ادغام ته ادغام شمسي وايي .

شپږم فصل دغني په بيان کي

دغني معني مخکي هم تيره شوه دخيشوم نه چي کوم آواز وځي هغي ته غنه وايي غنه په دوه قسمه ده (غنه آني) او (غنه زماني) غنه آني وي او که غنه زماني وي داصرف په ميم او نون پوري خاصه ده غنه زماني په نون او ميم کي په بعضي حالاتو کي راځي لکه څرنګه چي مخکي دنون ساکن اوميم ساکن احکام تير شول .

غنه آني : دنون او ميم لپاره صفت لازمي دي په هر حال کي پکي موندل کيږي که وغواړي او که ونه غواړي داصفت بلا ارادي اداء کيږي .

غنه زماني : د ارادي څخه بغير نه اداء کيږي او دا غنه لاندي په نون او ميم کي موندل کيږي :

۱، نون ساکن او تنوين څخه وروسته دحروف حلقې او لام او را نه علاوه باقي ۲۰ شلو حروفو کي کوم يو حرف چي راشي هلته غنه کيږي .

۲، دميم ساکن نه وروسته چي ميم يا باراشي (ميم مخفای او ميم مدغمه کي)

۳، نون او ميم چي کوم ځاي کي مشدد راشي فقط چي همد دري حالاتو کي غنه کيږي او دغني مقدار يو الف دي يعني ديو الف په اندازه د غنه وشي ديو الف اندازه داده چي خلاصه ګوته بنده کړي يا بنده ګوته خلاصه کړي .

اووم فصل په بيان کي د مد

مد په لغت کي اړدولو او کش کولو ته وايي .

او په اصطلاح کي په حروف مده او حروف لين باني د آواز اوږدول دي .

حروف مده دري دي (الف ، واو ، يا) کله چي ساکن وي او ما قبل حرکت يي دخپل جنس څخه وي لکه : قَالْ ، قَالُوْ ، قِيلَ او حروف لين دوه دي (واو ، يا) چي ساکن وي او ما قبل يي مفتوح وي لکه : مِنْ خَوْفَ ، وَالصَّيْفَ

اول مد په دوه قسمه دي (مد اصلي) او (مدفري)

۱، مد اصلي : مد اصلي هغه مد ته وايي ڇي کوم سبب باندي موقوف نه وي حروف مده چه اداء کوي نو هغه خپله ورسه اداء کيږي لکه : : قَالَ ، قَالُوا ، قِيلَ

که چيري پدي کلماتو کي مد ونه شي نو دحرف ذات باقي نه پاتي کيږي او همدارنگه مد اصلي کوم سبب باني هم موقوف ندي .

۲، او مد فرعي : هغه مد ته وايي ڇي کوم سبب باندي موقوف وي کچيري مد فرعي اداء نشي دحرف ذات ورسره نه ختميږي بلکه د کلمي څي کوم زينت او حسن دي هغه ورسره له مينځه ځي لکه سُوءَ ، قَالُوا ، اَمَنَا .

دمد اسباب

مد اصلي خوصرف محل مد ته ضرورت لري . مد فرعي لپاره د دوه شيانو وجود ضروري دي (محل مد) او (سبب مد) محل مد هم دوه شيان دي (حرف مده) او (حرف لين)

او سبب هم دوه شيان دي : همزه او سکون لکه : والسماء پدي کي سبب دمد همزه ده او په رب العلمين کي سبب مد سکون دي .

دمد اسباب دوه دي همزه او سکون ددي دواړو دوه اقسام دي (همزه متصل) او همزه منفصل) . (سکون لازم) او (سکون عارض) .

مد فرعي اجمالاً په څلور قسمه دي (مد واجب) ۲ (مد جائز) ۳ (مد لازم) ۴ (مد عارض) مد واجب ته مد متصل هم وايي او مد جائز ته مد منفصل هم وايي . مد فرعي تفصيلاً په (۹) قسمه دي چه په لاندي ډول دي :

۱، مد متصل (۲) مد منفصل (۳) مد لازم کلمي مثقل (۴) مد لازم مخفف (۵) مد لازم حرفي مثقل (۶) مد لازم حرفي مخفف (۷) مد لازم لين (۸) مد عارض لين (۹) مد عارض وقفي .

۱، مد متصل : هغه مد ته وايي ڇي دحرف مده څخه وروسته همزه په يوه کلمه کي راغلي وي لکه : سَوَاءً ، سُوءَ .

۲، مد منفصل : هغه مد ته وايي ڇي دحرف مده څخه وروسته همزه په جدا کلمه کي راغلي وي لکه : قَالُوا ، اَمَنَا ، فَاَنْفُسُكُمْ . دي مدته منفصل ځکه وايي چه همزه په جدا کلمه کي راغلي او جايز ځکه ورته وايي په بعضي رواياتو کي راغلي او بغضي رواياتو کي ندي راغلي او بله خبره داده چي دا مد صرف د وصل په حالت کي کيږي که مخکي کلمي باندي وقف وشي بيا دا مد نه کيږي او مد متصل په وصل او وقف دواړو حالاتو کي کيږي ددي ادواړو مدونو سبب همزه ده او دنورو مدونو سبب سکون دي .

۳، مد لازم کلمي مثقل : هغه مد ته وايي چه دحرف مد څخه وروسته په يوه کلمه کي مشدد حرف راغلي وي لکه : اَلطَّامَةِ ، دَابَّةِ ، الصَّاحَةِ

دلته سبب مد سکون دي کوم مشدد حرف چه دحرف مد څخه وروسته راغلي په حقيقت کي دا دوه حرفه دي اول ساکن اودوهم متحرک اول په دوهم کي مدغم شوي دي .

٤، مدلازم کلمي مخفف : هغه مد ته وايي چي په يوه کلمه کي دحرف مد څخه وروسته يو لازمي سکون راغلي وي لکه : اَللّٰنْ او دآمد په ټول قران کريم کي صرف په همدغه يوه کلمه کي راغلي دي دلازمي سکون څخه مقصد دادي چي په هرحال کي ساکن وي يعني دوصل او وقف په دواړو حالتونو کي ساکن دي .

دمدلازم حرفي صرف په حروف مقطعات کي راځي .

٥، مدلازم حرفي مثقل : هغه مدته وايي چي په حروف مقطعاتو کي دحرف مده څخه وروسته مشدد حرف راغلي وي لکه : (الم) کي اول مد مراد دي دلته هم دحرف مد څخه وروسته مشدد حرف راغلي خو مشدد حرف په اصل کي دوه حرفه دي اول ساکن دوهم متحرک اول په دوهم کي مدغم شوي د مد سبب دغه ساکن حرف دي .

٦، مد لازم حرفي مخفف : هغه مد ته وايي چي په حروف مقطعاتو کي د حرف مد څخه وروسته سکون راغلي وي لکه : (حم ، ق ، ص) ،

٧، مد لازم لين : هغه مد ته وايي چي په حروف مقطعات کي دحرف لين څخه وروسته سکون راغلي وي او دا مدپه ټول قران کريم کي په يوه کلمه کي دوه ځايه راغلي چي هغه عين دي ، په سورۃ مريم او سورۃ شورا کي مثال : (كهيعص) (حم عسق)

٨، مد عارض لين : هغه مد ته وايي چي دحرف لين څخه وروسته سکون عارضي راغلي وي يعني دوقف په سبب ساکن شوي وي لکه : (مِنْ خَوْفٍ وَالصَّيْفِ)

٩، مد عارض وقفي : هغه مد ته وايي چي دحرف مده څخه وروسته سکون عارضي راغلي وي لکه : (يَوْمَ الدِّينِ ، نَسْتَعِينُ)

دمدونو مقدار

مداصلي کي صرف قصر کيږي او دقصر اندازه يو الف دي ددي څخه زياد اوږدول جائز ندي او مد فرعي مختلف قسمونه لري نو دهغي مقدار هم مختلف دي چي تفصيل يي په لاندي ډول دي :

مد متصل اومد منفصل کي يوسط کيږي په توسط کي هم دري اقواله دي (دوه الفه ، دوه نيم الفه ، څلور الفه)

اومدمنفصل کي قصر هم کيږي خو په طريقه دجزري (رح) کي فقط دمد لازم په اولني څلور قسمونو کي صرف طول کيږي دطول مقدار دري الفه يا پنځه الفه دي .

په مدلازم لين ، مدعارض وقفي اومدعارض لين کي طول توسط ، قصر دري واړه جايز دي مد لازم لين او مد عارض وقفي کي اول طول بهتر دي بيا توسط ، بيا قصر او په مد عارض لين کي ددي برعکس او

ل قصر بهتر بيا توسط بيا طول بهتر دي خو دلته دتوسط مقدار دوه الفه يا دري الفه دي مد متصل غوندي څلور الفه توسط جاييز ندي کومو مدونو کي چه طول ، قصر دري واره جاييز دي ددي دري وارو څخه به يواختياروي ياطول يا توسط يا قصر دتلاوت په شروع کي چه کوم قول مو اختيار کړو دتلاوت ترآخړه پوري به په هغي عمل کوي مثلاً طول مو اختيار کړو آخره پوري به طول باندي عمل کوي داسي نشي چي مثلاً يو ځاي مو دوه الفه توسط وکړو بل ځاي کي دري الفه توسط وکړي بلکه آخره پوي به همغه دوه الفه توسط باندي عمل کوي همدارنگه مد منفصل ته په مد متصل باندي ترجيع ورکړو ځکه چي مدمنفصل ضعيف دي او مد متصل قوي دي او همدارنگه مد عارض لين ته په مد عارض وقفي ترجيع ورنکړو مثلاً په مدعارض وقفي کي موتوسط وکړو او په مد عارض لين کي مو طول وکړو داجاييز ندي يا به په دواړو کي مساوات کوي يابه مد عارض وقفي ته په مدعارض لين ترجيع نه ورکوي چي مد عارض وقفي کي طول او مد عارض لين کي توسط وشي .

اتم فصل هاي ضمير

دهاي ضمير څخه مراد دواحد مذكر غايب ضمير دي کله چي داسم فعل يا حرف پوي متصل شي لکه : (رَسُولُهُ بِهْ اَكْلَهُ) دهاي ضمير څلور قاعدي دي دوه ددي دحرکت په هکله دي او دوه بي دصله يا عدم صله په هکله دي (۱) که چيري دهاي ضمير څخه مخکي کسره وه يا ياي ساکنه وه نو هاي ضمير مکسور لوستل کيږي لکه : به اَلَيْهِ مگر ددي قاعدي څخه څلور کلمات مستثني دي چي دوه کلمو کي مضموم لوستل کيږي او دوه کلمو کي ساکن لوستل کيږي سره لډي چي ماقبل بي مکسوردي په کومو کلماتو کي چي مضموم لوستل کيږي هغه دادي (وَمَا اَنْسَيْنِيْهُ ، سورے کهف کي او عَلَيْنِهُ الله سورے فتح کي او کومو کي چي ساکن لوستل کيږي هغه دادي (اَرْجِهْ ، دوه ځايه سورے اعراف کي او فَاَلَقَه سورے نمل کي .

۲، که دهاي ضمير څخه ماقبل نه کسره وه او نه ياي ساکنه وه نو هاي ضمير مضموم لوستل کيږي لکه : (اَخَهْ ، رَاءَ نُنْمُوْهُ) مگر دقاعدي څخه يو ه کلمه مستثني ده چه په هغه کي مکسور لوستل کيږي ، وَتَقَّه سورے نور کي پډي ها باندي همدغه دوه حرکت راځي يعني کسره او ضمه فتحه ورباني نه راځي لاندي دوه قاعدي دصلي او عدم صلي په هکله دي :

۳، که چيري دهاي ضمير نه ماقبل او مابعدواړه متحرک وو نو هاي ضمير کي صله کيږي که ماقبل بي مضموم وه نو صله د واو سره کيږي او که ماقبل بي مکسور وو نو صله ديا سره کيږي لکه : اَمْرُ اَلِي الله بَوَجْهِ سُوءِ الْعَذَابِ مگر يو کلمه ددي قاعدي څخه مستثني ده چه هغه يَرْضَهُ لَكُمْ سورے زمر کي دي سره ددي نه چه ماقبل او مابعدي دواړه متحرک دي بياهم صله نه کيږي .

۴، که دهاي ضمير ماقبل او مابعد دواړه ساکن وو يا ماقبل فقط ساکن وو يا مابعد بي فقط ساکن وو نو پډي دري صورتونو کي په هاي ضمير کي صله نه کيږي مثالونه بي لاندي ذکر دي (مِنْهُ الْمَاءُ ، مِنْهُ اَيْتُ) مگر په يوه کلمه کي (فِيْهِ مِهَانًا) ددي قاعدي څخه مستثني ده سره لډي چه ماقبل بي ساکن دي خو بياهم صله کيږي صله دي ته وايي چه حرکت اوږد اداء کړل شي که حرکت ضمه وه دومره بي اوږد کړي چه وروسته ورنه واو ساکن جوړ شي او همدارنگه که حرکت بي کسره وه نو دومره بي اوږد کړي

چه يا ساکن تر جوړه شي او صله دوقف په صورت کي نه پيدا کيږي بلکي دوصل په صورت کي کيږي

لاندې کلماتوکي صله نه کيږي ځکه چه پدې کليماتوکي ها دنفس کليمي څخه د مَانَقَّةُ سورے هود لئن لم تَنْتَه دوه ځايه سورے شعراء کي او يو ځاي سورے مريم کي لئن لم تَنْتَه

سورے علق کي فواکه سورے مومنون لاندې يو څو کليمات دي چه صورت دهاي ضمير غوندي دي خو په اصل کي ها ضمير ندي بلکي دي ته هاي سکته وايي او دا هميشه ساکن دي هغه کلمات دادي : لَمْ يَنْسَنَهُ ، سورے البقره کي اِقْتَدَهُ ، په سورے انعام کي كِتَابِيَهُ دوه په سورے احاقه کي او همدارنگه يو ځاي مَالِيَهُ راغلي دي سُلْطَتِيَهُ يو ځاي په سورے الحاقه کي او دوه ځايه حَسَايَهُ په سورت الحاقه کي مَا هِيَ په سورے الفارعه کي چه داتول کليمات دي نهه ځايه راغلي دي

نهم فصل

په بيان دادغام کي

ادغام په لغت کي ادخال شيء في الشيء ته ويل کيږي يعني يو شي په بل شي کي ننوستل او په اصطلاح کي دوه حروفونه په داسي ډول يو ځاي کول او لوستل چه يو مشدد حرف ورڅخه جوړ شي .

سبب او مخرج په اعتبار سره ادغام په درې قسمه دي . (ادغام مثلين) (ادغام متجانسين) (ادغام متقاربين)

ادغام مثلين : دپته وايي چه دوهم مثل حروف يو په بل کي مدغم شي لکه : اذهب بکتابي .

ادغام متجانسين : دپته وايي چي ديو مخرج حروف يو په بل کي مدغم شي لکه : اظلموا .

ادغام متقاربين : دپته وايي چه دوه قيب المخرج حروف يوپه بل کي مدغم شي لکه : من ربه .

دمدغم په اعتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام صغير) (ادغام كبير)

ادغام صغير دپته وايي چه مدغم حرف ساکن وي يعني دساکن حرف په متحرک حرف کي ادغام کيدل لکه : (اليکم مرسلون)

ادغام كبير دپته وايي چي مدغم حرف متحرک وي يعني مدغم او مدغم فيه دواړه متحرک وي امام حفص رحمه الله عليه دروايت مطابق ددي ادغام په ټول قرانکريم کي صرف پنځه مثالونه موندل کيږي . (اتحاجوني) (تامروني) (لاتامنا) (نعما) (مکنی)

د اداء او کيفيت په اعتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام تام) او (ادغام ناقص)

[Pick the date]

کمپیوٽرايز : عبدالصير (رحمانی)

تجوید

ادغام تام هغه ادغام ته وایي چي دمدغم حرف هېڅ یو صفت باقي پاتي نشي لکه : مِنْ لَدُنْهُ ، مِنْ رَبِّهِ .

ادغام ناقص : هغه ادغام ته ویل کیږي چه دمدغم حرف کوم صفت باقي پاتي شي لکه : مِنْ وَالٍ

دحکم په اغتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام واجب) او (ادغام جائز)

په مثیلین او متجانسین حروفو کي ادغام واجب دي اومتقاربین حروفو کي ادغام جایز دي ادغام مثیلین کي صرف ادغام تام کیږي او ددي ادغام ۱۴ صورتونه په قرانکریم کي موندل کیږي .

۱، دبا ادغام په با کي لکه (اذهب بکتابي)

۲، دتا ادغام په تا کي لکه (فماربحت تجارتهم)

۳، ددال ادغام په دال کي لکه : (قددخلوا)

۴، دعین ادغام په عین کي لکه : (تسطع عليه)

۵، درا ادغام په را کي لکه ک (وذرربک)

۶، دفادغام په فا کي لکه : (فلايسرف في القتل)

۷، دکاف ادغام په کاف کي لکه : (يدرك كم الموت)

۸، دلام ادغام په لام کي لکه : (كلابل لاتكرمون)

۹، دمیم ادغام په میم کي لکه : (اليكم مرسلون)

۱۰، دنون ادغام په نون کي لکه : (من نشاء)

۱۱، دواو ادغام په واو کي لکه : (عصوو)

۱۲، دها ادغام په ها کي لکه : (يوجهه)

۱۳، دیا ادغام په یا کي لکه : (لدي المرسلون)

۱۴، دذال ادغام په ذال کي لکه : (اذهب)

دادغام متجانسین ټول ۷ صورتونه په قرانکریم کي راغلي دي چه شپږو کي تام ادغام کیږي او یو صورت کي ناقص ادغام کیږي په کومو صورتونو کي چي ادغام تام کیږي هغه په لاندي ډول دي :

۱، دتادغام په دال کي لکه : (انقلت دعوالله)

۲، دتا ادغام په طا کي لکه : (وقالت طایفه)

۳، ددال ادغام په تا کي لکه : (قدتبين)

۴، دڌال ادغام په ظا کي لکه : (اذلموا)

۵، دڌادغام په ذال کي لکه : (يلهټ ذالک)

۶، دبا ادغام په میم کي لکه : (اركب معنا)

او په لاندي یو صورت کي ادغام ناقص کيږي

۷، دطا ادغام په تا کي لکه : (بسطت ، فرطت ، فرطتم ، احطت) داغام متقاربین چه لام تعریف په حروف شمسیه کي ادغام هم ورسره حساب کړي ټول ۸ صورتونه په قرانکریم کي موندل کيږي خو په خلوصروتونو کي تام ادغام کيږي په دوه صورتونو کي ادغام ناقص کيږي او په یو صورت کي ادغام اختلافي کيږي او په یو صورت کي ادغام اختیاري کيږي . په لاندي صورتونو کي تام ادغام کيږي .

۱، دلام تعریف ادغام په حروف شمسیه کي لکه : (الشمس)

۲، دنون ساکن او تنوین ادغام په لام کي لکه : (من ادنه ، هډي لبني اسرائيل)

۳، دنون ساکن او تنوین ادغام په را کي لکه : (من ربه ، من ثمرے رزقا)

۴، دلام ادغام په را کي لکه : (قل رب)

۵، دنون ساکن او تنوین ادغام په واو کي لکه : (من وال ، مغفرے ورحمے)

۶، دنون ساکن او تنوین ادغام په یا کي لکه : (من يقول ، نومئذ یوڈ)

۷، دنون ساکن او تنوین ادغام په میم کي لکه : (من ماء مهین ، دا ادغام اختلافي دي بعضي وايي چي دا غنه دنون دي او بعضي وايي چه داغنه دمیم دي .

۸، الم نخلقکم کي دکاف ادغام په کاف کي اختیاري دي يعني ادغام تام او ادغام ناقص دواړه جائز دي خو ادغام تام بهتر دي .

داغام موانع

دمثلین لپاره د ادغام موانع :

کله چي دوه هم مثله حروف سره جمع شي اول ساکن دوهم متحرک نو ادغام کول واجب دي مگر حروف مده خپل هم مثله کي ادغام نه کيږي لکه : في يوم ، الذي يوسوس ، ان الذين امنوا وعملوا الصالحات ځکه چي دلته ثقل پیداکړي او ادغام دثقل لري کولو لپاره کيږي او بله وجه داده چي ادغام قریب المخرج حروفو کي کيږي دا دواړه حروف خپلوکي بعیدالمخرج دي ځکه اول حرف مده دي او دوهم متحرک دي او دریمه وجه داده چي که چيري ادغام وشي نو دحروف مده مدیت به ختم شي يعني دمثلین لپاره د ادغام موانع داده چي اول حرف به مده نه وي متجانسین لپاره لپاره د ادغام موانع په لاندي ډول دي :

کله ډي دوه هم جنسه حروف جمع شي او ل ساکن دوهم متحرک نو ادغام واجب دي مگر حروف حلقې پخپل هم جنس کي ادغام نه کيږي لکه : فاصفح عنهم ، ځکه ډي ثقل پيدا کيږي متقارب لپاره دادغام موانع په لاندي ډول دي دلايه هم دمخکي غوندي حروف حلقې پخپل متقارب کي ادغام نه کيږي لکه : فسبحه . همدارنگه حروف حلقې په غير حلقې کي هم ادغام نه کيږي لکه : لاتزغ قلوبنا . او همدارنگه دلام هل او لام بل او لام فعل ادغام په نون کي نه کيږي لکه : هل ندلکم ، قلنا ، بل نقدف ، بلحق علي الباطل .

لسم فصل اجتماع ساکنين

اجتماع ساکنين څخه مقصد د دوو ساکن حروفو جمع کيدل دي او دا په دوه قسمه دي (علي حده) او (علي غير حده)

۱ ، اجتماع ساکنين علي حده دینه وايي چه دوه ساکن حروف سره جمع شي پداسي شان چه او حرف يي مده وي او دواړه په يوه کلمه کي وي لکه : الثن ، دابے ددي حکم دادي چي اول ساکن پخپل حال پاتي کيږي هيڅ تغير پکي نه راځي دوقف او وصل په دواړو حالتونو کي يوشانتي لوستل کيږي .

۲ ، اجتماع ساکنين علي غير حده :

دینه وايي چه دعلي حده د دوو شرطو څخه يو يا دواړه شرطونه پکي موجود نه وي چه ددي دري صورتونه جوړيږي .

۱ ، دواړه ساکن حروف په يوه کلمه کي وي خو اول ساکن حرف مده نه وي لکه : القدرالعسر وغيره ددي حکم دادي چه دوقف په حالت کي دواړه ساکن حروف په حال باقي پاتي کيږي او په وصل کي دوهم ساکن باندي کسره راځي او داجتماع ساکنين صرف دوقف په حالت وي .

۲ ، دمخکني صورت برعکس يعني اول ساکن حرف وي خودواړه په يوه کلمه کي نه وي لکه : قالوا الحمد ، في الارض ، قالوا الثن ، دا په اصل کي په قالوا الحمد ، في الارض ، قالوا الثن وو .

ددي حکه دادي چه په لوستلو کي اول ساکن حرف حذف کيږي اوکه وقف ورباندي وشي بيا په خپل حال پاتي کيږي ځکه چه بيا اجتماع ساکنين صورت نه نيسي .

۳ ، دريم قسم دادي چي اواړه شرطونه موجودنه وي يعني اول ساکن نه حرف مده وي او نه په يوه کلمه کي وي لکه : قل الحق ، قل الحمد ، قديرالذي ، ددي حکم دادي چي دو باندي ضمه راځي او دوو باندي فتحه راځي په کومو باندي چي ضمه راځي هغه دادي (چه اول ساکن ميم جمع وي لکه : انتم العلون عليكم الصيام) ۲ (چه اول ساکن هغه واو لين نوي چه دجمع لپاره وي لکه دعواالله رعو العذاب ، چه په اصل کي دعوا او رعو وو او په کومو باندي چه فتحه رځي دادي ۱) (چه اول ساکن د من جاره نون وي لکه : من الناس ، من الله ، ۲) (چه اول ساکن د الم ميم وي چه دسورت ال عمران په سرکي راغلي کلچه لفظ الله سره وصل شي لکه : الم الله

دترتيل دوهم جزء معرفه الوقوف

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library